

ภูมิปัญญาที่เป็นโลกทัศน์และชีวทัศน์

ท้องถิ่นนครศรีธรรมราช
จากถ้อยคำสำนวนและภาษิต

วิมล คำศรี *

๑. ความนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน คืออะไร มีลักษณะอย่างไร และมีความสัมพันธ์กับชุมชนมากน้อยเพียงใด นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความคิดไว้ใกล้เคียงกัน ดังเช่น

ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือรากเหง้าแห่งชีวิต ที่ประกอบด้วยองค์ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดมา^{*}

ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ ความรู้ดั้งเดิมของสังคมไทย เป็นความรู้ที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ยาวนาน มีลักษณะที่ประสมประสานและเชื่อมโยงกัน ภูมิปัญญาชาวบ้านจะสัมพันธ์แนบสนิทกับชุมชน ชุมชนที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่มานาน ย่อมมีภูมิปัญญาของชุมชนหรือภูมิ

* รองศาสตราจารย์
สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

ปัญญาของคนแทบทั้งสิ้น ๒

ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ วิธีการจัดการ วิธีการขึ้นน้ำ และการริเริ่มเสริมต่อของนักปราชญ์ในท้องถิ่นหรือในชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้านล้วนสั่งสมงอกงามขึ้นจากความรอบรู้ ประสบการณ์ ผนวกด้วยญาณทัศนะ เป็นรากฐาน ภูมิปัญญาชาวบ้านย่อมมีขึ้นเพื่อการปรับเปลี่ยนสภาพทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิม ให้พอกพูนคุณค่าขึ้นอย่างสอดคล้องประสานและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ของสังคมหรือของชุมชนของตน ทั้งด้านระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัยและข้อจำกัดทั้งมวลที่เผชิญอยู่ ภูมิปัญญาชาวบ้านยอมให้ผลสัมฤทธิ์ที่เกี่ยวประโยชน์ต่อกลุ่มชนมากกว่าปัจเจกชน สามารถขยายผลสืบส่งอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง คนส่วนใหญ่ของกลุ่มสามารถรับเอาภูมิปัญญานั้นๆ เข้าสู่วิถีดำเนินชีวิตได้อย่างมีระบบและมีพลัง ภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงไม่ใช่อภิปรัชญาที่สูงเหนือวิสัยที่ชาวบ้านจะเอาประโยชน์ได้ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ทรงคุณค่ายิ่งและสืบทอดต่อกันยาวนานจะค่อย ๆ ซึมซาบเข้าสู่นิสัยการคิด และการกระทำจนกลายเป็นสามัญลักษณะ เป็นขนบนิยม หรือจริยวัตรปกติของชนรุ่นหลัง ๆ ๓

ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง พื้นเพรากฐานของความรู้ของชาวบ้าน หรือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรง คือประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทาง

อ้อม คือ เรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้สะสมที่สืบทอดกันมา หรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาคือ เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้างทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม ภูมิปัญญาชาวบ้านมีลักษณะประสมประสาน และสืบต่อจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญที่ช่วยเชื่อมประสานอดีตกับปัจจุบัน ทำให้เกิดความมั่นคงและเจริญขึ้น ๔

นครศรีธรรมราชเคยเจริญรุ่งเรือง เป็นเมืองหลัก และศูนย์กลางแห่งความเจริญของภูมิภาค

ทักษิณ มีกษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถ ปกครอง
สืบต่อกันมาหลายพระองค์ โดยเฉพาะในพุทธศต-
วรรษที่ ๑๘ เมืองนครศรีธรรมราช เป็นศูนย์กลาง
ทางวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในภูมิภาคทักษิณ มี
เมืองขึ้นถึง ๑๒ เมือง รวมเรียกว่า “เมืองสิบสอง
นักษัตร”^๑

ถ้อยคำสำนวนและภาษิต ซึ่งเป็นผลผลิต
ทางปัญญาของผู้คนในชุมชน และสังคมนครศรี-
ธรรมราชนี้ ย่อมเป็นส่วนหนึ่งที่จะชี้ให้เห็น “ภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นนครศรีธรรมราช” ซึ่งสะสมมาเป็น
เวลาช้านาน การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นนครศรี-
ธรรมราช จากถ้อยคำสำนวนและภาษิต จึงน่าจะยัง
เป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาคติชนวิทยาและวัฒน
ธรรมท้องถิ่นโดยรวม

๒. ภูมิปัญญาที่เป็นโลกทัศน์และชีวทัศน์

โลกทัศน์และชีวทัศน์ เป็นระบบรวมทั้งหมด
ของความคิด ความอ่าน ความเชื่อ ทักษะคติ ที่
บุคคลมีต่อโลก สังคมมนุษย์ วิถีชีวิตของมนุษย์ เป็น
นามธรรม ซึ่งอยู่ในจิตสำนึกของบุคคลอันเกิดจาก
ความคิด และอารมณ์ ซึ่งประสานหรือก่อตัวขึ้นจาก
ประสบการณ์ที่แต่ละคนได้รับมา

ภูมิปัญญาที่เป็นโลกทัศน์และชีวทัศน์ท้องถิ่น
นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นบรรทัดฐานแห่งความ
ประพฤติของคนในบริบททางสังคม และวัฒนธรรม
ที่มีเหตุปัจจัยในท้องถิ่น ส่งผลให้เป็นไปเช่นนั้น
อยู่หลายลักษณะ เช่น โลกทัศน์และชีวทัศน์เกี่ยว

กับสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ โลกทัศน์และชีวทัศน์เกี่ยว
กับเพื่อนมนุษย์และสังคม^๒ เป็นต้น

๒.๑ โลกทัศน์และชีวทัศน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

สิ่งแวดล้อมธรรมชาติในที่นี้หมายถึง สิ่ง
เหนือธรรมชาติและธรรมชาติแวดล้อมโดยส่วนรวม
สิ่งเหนือธรรมชาติในขอบเขตการศึกษาครั้งนี้
นี้ หมายถึงสิ่งที่อยู่เหนือเหตุผลและการพิสูจน์ แต่
ยอมรับกันโดยทั่วไปว่ามีอยู่จริง และมีความผูกพัน
กับมนุษย์โดยการพิสูจน์ทางจิต ได้แก่ เรื่องคติทาง
ศาสนา เรื่องภูติผีและเรื่องคุณไสย เป็นต้น ส่วน
ธรรมชาติ หมายถึง ป्राกฏการณ์และสภาพแวด
ล้อมธรรมชาติอื่นๆ

สังคมนครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่เป็นสังคม
เกษตร วิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่จึงผูกพันอยู่กับ
ธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา ชาว
นครศรีธรรมราชจึงสนใจและให้ความสำคัญ เคารพ
และสำนึกบุญคุณของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาก
โลกทัศน์และชีวทัศน์ของชาวนครศรีธรรมราชต่อสิ่ง
แวดล้อมธรรมชาติจึงมีอยู่หลายแง่หลายมุม

ถ้อยคำสำนวน และภาษิตที่เกี่ยวข้องกับสิ่ง
เหนือธรรมชาติคือ คติทางศาสนา ภูติผี คุณไสย
โหราศาสตร์ พลังจิต และความสำคัญของสิ่ง
แวดล้อม ป्राกฏอยู่อย่างแพร่หลายในนครศรีธรรม
ราช

โปรดพิจารณาศึกษา ตัวอย่างถ้อยคำสำนวน
และภาษิต ต่อไปนี้

ถ้าน้ำตาปละปอดไม่ไหลจะไม่หลบ
ถ้าไม่พบกับโฉมฉายบ้านลายสายไม่มาเหยียบ
ทำกินให้บังเกิด ทำกินอย่าให้บังเกิด
เรียนให้รู้ คูให้จำ ทำให้จริง
ลูกก็คนที่คนขออย่าให้ได้กินแรง
เลือดไม่จ่อมรอยควายไม่หลบหลัง
สิบยังอย่าขอล้าง
ให้เห็นศาสนาพระศรีอารีย

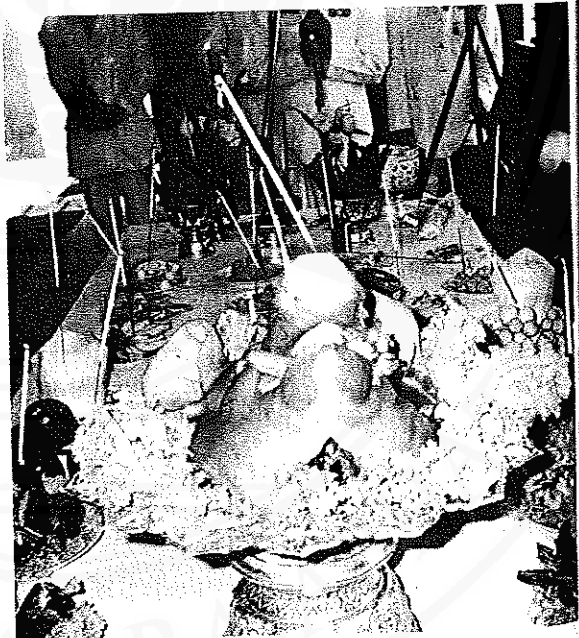
การให้ความสำคัญ กตัญญูต่อธรรมชาติ

ช่วยจันทร์ ช่วยเหมือนช่วยจันทร์
แดดเดือนห้า ฟ้าเดือนหก
ฝนแปดแดดสี่ ฝนเดือนสิบสอง
ไหว้เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าที่เจ้าทาง
ไหว้แม่คงคา แม่ธรณี
ไหว้แม่โพสพ แม่ย่านาง ไหว้ภูมิเจ้าที่
อย่าแข่งแดดแข่งฝน
อย่าดูถูกเจ้าป่า อย่าด่าเจ้าเขา
ฯลฯ

ปัจจุบันแม้ระบบการศึกษาสมัยใหม่ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้คน ทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ของชาวนครศรีธรรมราช เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติไปมากแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากสังคมนครศรีธรรมราชเป็นสังคมเกษตรมานาน ภูมิปัญญาที่เป็นโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติดังกล่าวมาจึงยังคงมีปรากฏอยู่มาก

๒.๒ โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ต่อเพื่อนมนุษย์และสังคม

ปัจจัยด้านธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและกระบวนการทางสังคม ส่งผลให้ผู้คนชาวนครศรีธรรมราชค่อนข้างมีลักษณะนิสัยแตกต่างจากผู้คนในท้องถิ่นอื่นๆ คือ ชาวนครศรีธรรมราชรักอิสรภาพหรือความเป็นไท ย้ำความเป็นตัวของตัวเอง รักพวกพ้อง นิยมความจริงใจ ตรงไปตรงมา ยกย่องคนมีใจกว้าง จิตใจนักเลง ชอบความโอ้อ่า รักศักดิ์ศรี นิยมการเป็นเจ้านาย รักถิ่นกำเนิด ย้ำระบบอาวุโสและย้ำการหาความสุขจากชีวิต ผู้คนชาวนครศรีธรรมราชในอดีตมีความผูกพันกันเป็นระบบเครือญาติสูง สังคมโดยรวมเป็นลักษณะการเกื้อกูลและพึ่งพา โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ของชาวนครศรีธรรมราชที่มีต่อเพื่อนมนุษย์และสังคม ทั้งส่วนที่เป็นปัจเจกชนและสาธารณชนหรือสังคมโดยรวม จึงมีลักษณะผสมกลมกลืน กับลักษณะนิสัยดังกล่าว

คติทางศาสนา :

ชื่อเรื่อง พุทธานุภาพ บาป - บุญ ขาดิหน้า

กฎแห่งกรรม นรก - สวรรค์

กรรมเก่า กินบุญเก่า กินอาหารทิพย์
 เกาะชายจีวร เกาะชายผ้าเหลือง
 เข้าพร้อมดอก ออกพร้อมดัม
 ขาดิหน้าพบกัน ขาดิหน้าหวนใช้ๆ
 ใช้ชาติ ได้เกาะผ้าเหลือง
 ดกรกทั้งเป็น ดักบาตรข้าวด้วยน้ำฉัน
 ดักบาตรตามพระ ดักบาตรรูปเทียน
 ทำบุญทำทาน ทำไรรตามพระเสียมั่ง
 บาปอยู่ที่ผู้ทำกรรมอยู่ที่ผู้ใช้
 บุญมีแต่กรรมบัง
 ไปสวรรค์ทางรก ไปนรกทางเวียน
 พระพุทธนำหน้า พระธรรมมาตามหลัง
 ไม่รู้จักวัน ไม่รู้จักนรก
 ลูกรักชักลงนรก ลูกเกลียดยกขึ้นหวน

วัวใครเข้าคอกคนนั้น

หอกเจ้าเม่ง แทะเจ้าเม่ง

เหาะขึ้นหวน อยู่บนหวน

แห่ผ้าขึ้นธาตุ

ฯลฯ

ภูตผี :

ชื่อเรื่อง ผีเจ้าที่ ผีตายาย ผีครูหมอ พระภูมิ ฯลฯ

เกรงใจเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่าเจ้าเขา เสียมั่ง

ครูหมอ.....ครูหมอแรง

เจ้าที่แรง เจ้า(ที่)หาไม้ศาล

เช่นเจ้าที่ เช่นผี

ตั้งเปรต ตั้งภูมิ ตั้งหิ้ง ตั้งศาล

ตายายบนหิ้ง

ผีกล้า ผีกลัวพองลา ผีเข้าผีออก

ผีตายซาก ผีตายโง

ผีตายโง โง่ไม้บาง

ผีโปไปโป ผีโทรไปโทร

ผีไม้ใหญ่ ไปแล้วอย่ามา
ผีหลังกลวง ผีอำ
หลาทวด หลาทวดดา
ศาลพระภูมิ เสาศูมิ
ฯลฯ

คุณไสย :

เชื่อเรื่อง เมตตามหานิยม อยู่ยงคงกระพัน ยาสั่ง

ยาเสน่ห์ ทำคุณ ทำมบ ฯลฯ

จี๋เทียนหัวหึ่ง จี๋ผึ้งพ่อท่าน.....

เขี้ยวหมูตัน เขี้ยวหมูเถื่อน

เขากวางกุด เขาวัวลูกติด

งาช้างดำ งูเหลือมปากเปิด

ซานหมากพ่อท่าน ลูกของ ทิดหมอน

น้ำมันพ่อท่าน น้ำมันเจ็ดวัด

น้ำมันโคร้า น้ำมันพราย ผ้ายันต์

ไม่เชื่อเครื่อง ไม่เชื่อน้ำมันต์

ยอดคาถา ลงยันต์ เลขยันต์ เล่นของ

เสกคูผี เสกน้ำมันต์ เสกน้ำมัน เสกมนต์

เสกหนังควาย เสกหมาก เสกเหล็กโคน

หอยทับปัด เหล็กไหล

ฯลฯ

โหราศาสตร์ :

เชื่อเรื่อง การทำขวัญ โชคลาง ฤกษ์ยาม

และความฝัน ฯลฯ

ขวัญข้าว ขวัญเกลือ

ขวัญข้าวเท่าหัวเรือ ขวัญเกลือเท่าหัวช้าง

ขวัญเด็ก ขวัญนาขวัญไร่ ขวัญนาถ

ขวัญหาย เขม่นตา ข้างขึ้นข้างแรม คนทรง

คราวเคราะห์ เคราะห์หามยามร้าย จีบลง

จิ้งจกตก เดือนเต็ม เดือนหกขึ้น

นกชุกเกาะหลังคา นอนวันฝันเห็นเลแห่ง

บายศรี บายศรีปากชาม บายศรีพลู

ปีจ่อล่อปีกุน ปีเถาะปีขาล

ฝันค้าง ฝันดีเอาไว้ฝันร้ายทุ้มเสีย

ฝันไม่ตรึก ฝันลมๆ ฝันแล้งๆ

ฝันหัวตรง ฝันเห็นทวด

พอเดือนขึ้น พอเดือนแฉ่ง พอเดือนตก

พอน้ำค้างตก พอฝนออกขึ้น พอเลขึ้น

ฟ้าลั่นหนสาม เพื่อนเหมือนหมาฝัน

ยามโจร ยามเช้าชาวชนะ ยามคำคำชนะ

ยามนกคูร้อ ยามควาผีพุ่งไต้ตก

ยามหมาเกิด แรกกาไม่ทันข้าม แรกไก่ขัน

แรกหัวหมอก ฤกษ์งามยามจันทร์ แลยาม

วันเสาร์ วันคาร ศุกร์หนึ่ง หวันขึ้น

หวันกลางสาย หวันเพรียกหัว หวันไข่

หวันเย็น หวันน้ำขึ้น หวันน้ำลง

ฯลฯ

พลังจิต :

เชื่อเรื่อง แรงอธิษฐาน สมาธิ และคำสาบาน

กรวดคว่ำขันขอพบกันทุกชาติ

เกิดชาติหนึ่งชาติใดขอให้ได้พบพระ

ขอไปตายเอาดาบหน้า อย่าให้เสียชาติเกิด

เขายังมีหิน ดินยังมีหญ้า จะไม่พรากจากกัน

ค่อยพบกันต่อแมงอกเขาเต่างอกหนวด

ถ้อยคำสำนวนและภาษิต ได้บันทึกและสืบทอด
โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ดังกล่าวไว้ ก่อนข้างชัดเจน
กล่าวคือ

ก) รักอิสรภาพหรือความเป็นไทและย้ำความเป็น
ตัวเอง

ชาวนครศรีธรรมราช ไม่ชอบอยู่ใต้อาณัติใคร
รู้สึกไม่ดีต่อการใช้อำนาจบังคับ นิยมความเป็นตัว
ของตัวเอง ไม่ชอบการจัดตั้งที่สั่งการโดยฝ่ายปกครอง
บ้านเมือง ย้ำความอิสระของปัจเจกชนเป็น
สำคัญ

ถ้อยคำสำนวนและภาษิตที่เกี่ยวข้องกับการรัก
อิสรภาพหรือความเป็นไท และย้ำความเป็นตัวเอง
มีแพร่หลายอยู่โดยทั่วไปในนครศรีธรรมราช

โปรดพิจารณาศึกษา ตัวอย่างถ้อยคำสำนวน
และภาษิตต่อไปนี้

คนทำบาปเองย่อมเศร้าหมองเอง
คับที่อยู่ได้คับใจอยู่ยาก
ชนะเป็นคนดี แดงจนเกล็ดแห้ง
นายรักเหมือนเสือกอด
หนีนายรอดเหมือนเสือกหา
นายอยู่ส่วนนายเราอยู่ส่วนเรา
เป็นไทวันเดียวดีหัวเป็นทาสร้อยปี
พาตัวรอด พาหัวรอด
เราเมานายดิบเรา นายเมานายดิบเรา
เรื่องของเทวดาหมาอย่าเลือก
หาไม่หาอย่าหาหมาใส่หัว
อย่าเชื่อสัตว์หน้าขน อย่าเชื่อคนหน้าแห้ง

อย่าเชื่อใจทาง อย่าวางใจคน จะจนใจเอง
อย่าถือน้องให้เพื่อนดี

อย่าดริ้นวานหมี่ให้เพื่อนเล่น

อย่านอนเร็นคนมี อย่าตามหลังคนหนี

อย่าเป็นหนี้คนจน

ฯลฯ

ข) รักถิ่นกำเนิดและพวกพ้อง

ชาวนครศรีธรรมราชมีความภาคภูมิใจและผูก
พันอยู่กับถิ่นกำเนิด พงศาวดาร บำบัดเมือง
นอน พวกพ้องอยู่เหนือสิ่งอื่นใด ไม่ว่าจะเป็นกฎหมาย
ระเบียบกฎเกณฑ์ ความเป็นธรรม หรือแนวความคิดทาง
การเมือง

ถ้อยคำสำนวนและภาษิตที่เกี่ยวข้องกับการรัก
ถิ่นกำเนิดและพวกพ้อง มีแพร่หลายอยู่โดยทั่วไปใน
นครศรีธรรมราช

โปรดพิจารณาศึกษา ตัวอย่างถ้อยคำสำนวนและ
ภาษิตต่อไปนี้

กินข้าวหม้อเดียวกัน กฎหมายพ่ายกฎหมาย (หมู่)
คนเมืองคอนเรื่องกินเรื่องนอนอย่าปันดัง
ควายทอลูกไม่ถูกเขา
ชีวิตที่หาไม่มิตร คือชีวิตที่หาไม่แสงสว่าง
พี่น้องเกลียดดีหัวชาวบ้านรัก
พวกพ้องเกลียด ดีหัวชาวบ้านรัก
ลูกท่านหลานเธอ ลอกอชายไฟ
ศิษย์ข้างกุฎ ศิษย์ข้างแคร่
ศิษย์สมภาร หลานเจ้าวัด
สานดั่งไม่เท่าเคย สิบลูกเขยไม่เท่าลูกเอง

สิบบ้านเพื่อนไม่เท่าบ้านเอง
หึงห้อยได้พลก คางคกได้ทะ
เห็นกันเมื่อไข่ให้กันเมื่อทุกข์
เห็นใจญาติพวกพ้องเมื่อเสีย เห็นใจเมียเมื่อไข่
อย่าเห็นจิตหัวไส้ อยู่กับคนปนกับผู้ต้องรู้เรื่อง

อันพวกดีมีหนึ่งถึงจะน้อย
ดีกว่าร้อยเพื่อนคิดริษยา
มีเกลือกอยู่นิดหน่อยคือยราคา
ยังดีกว่ามีน้ำเค็มเต็มทะเล

ฯลฯ

ค) ชอบความโอ้อำและชอบการเป็นเจ้านาย

ชาวนครศรีธรรมราช ชอบแสดงให้เห็นถึงความ
โอ้อำ ภูมิฐานโดยไม่คำนึงฐานะของตนและทำการ
เป็นเจ้าคนนายคนสูงมาก

ถ้อยคำสำนวนและภาษิตที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการ
ชอบความโอ้อำ และการเป็นเจ้านาย มีแพร่หลาย
อยู่โดยทั่วไปในนครศรีธรรมราช

โปรดพิจารณาศึกษา ตัวอย่างถ้อยคำสำนวนและ
ภาษิต ต่อไปนี้

แก่ก็แพรแก่ก็นาย คางคกขึ้นวอ
คางคกสูบยาเหรีศ ชื่อได้ข้าหน้าได้พี่เณร
เด็กนาย เด็กในเป้านาย
เดินตามหลังนายหมาไม่ขบ
ทำเป็นพี่หลวง ทำพอได้ ทำมือเดิบ
ทำหมาดอใหญ่ นายว่าขี้ข้าพลอย
บัวบกขึ้นค้ำ ผักเบี้ยล้ำขึ้นปลายโหนด

พันธุ์โป่งเปลือก เมายศลิมตาย
ไม่แต่อยากอื่นอนเตียง

ยอดทองบ้านาย ยอดทองนั่งเมือง
เรียนหนังสือให้ได้เป็นเจ้าคนนายคน
เถิดใจนาย

เศรษฐีพึ่งผูก ดุดฟังเมลิน
สี่แก้วพลอยรุ่ง ใหญ่ครอบแข่งหางล่อ
หน่อแก้วหวาล่า หม่าชี้หาไมโครยกหางให้
หมานาย หม่าเห่าดาว หม่าเห่าเรือบิน
หมูเถื่อนอีกรำ เห็นช้างซื้อขี้ตามช้าง
ไอ้ลูกพี่ ไอ้รส

ฯลฯ

ง) รักศักดิ์ศรี มีความจริงใจ ตรงไปตรงมา และยกย่องคนใจกว้างใจนักเลง

ชาวนครศรีธรรมราช หยิ่งในเกียรติและศักดิ์ศรี
ของตน ไม่ชอบให้ใครมาหยามหน้า ไม่ลงคน ไม่
ยอมใครง่าย ๆ จริงใจ ตรงไปตรงมาไม่มีเลศนัย ใจ
กว้าง โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ถึงไหนถึงกัน

กล้าได้กล้าเสีย เต็มใจให้ความช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อ
ประสบความทุกข์ยาก

ถ้อยคำสำนวนและภาษิตที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศักดิ์
ศรี มีความจริงใจ ตรงไปตรงมาและยกย่องคนใจ
กว้างใจนักเลง มีแพร่หลายอยู่โดยทั่วไปในนครศรี
ธรรมราช

โปรดพิจารณาศึกษาตัวอย่าง ถ้อยคำสำนวนและ
ภาษิตต่อไปนี้

กล้าได้กล้าเสีย กลัวโรงพักมักถูกความ
กินเหมือนหมู อยู่เหมือนหมา
กินให้พุงแตกดีหัวแตกแล้วทิ้ง
เกิดมาให้หน้าตายควายแข่ง แก่พร้าวเฒ่าลอกอก
ไก่อี้ดีหีล้า ๆ ไก่อี้ขี้ดีหัวทึ
ไก่อี้ดีหีล้า ๆ ไก่อี้ขี้ดีเอาดีเอา ชันนอกเปาะ
เขหลังเสือหลังช้างแล้วไม่ย่างหลังหมา
เข้ขบตีหัวลูกชีวิตอด เขาหกเราเจ็ด
เข้าดง ถ้าเสือ แข็งเหมือนเหล็ก
คนลั้มอย่าข้าม คนลั้มอย่าหัวเราะ
ควายโม้ขนานาน จงอาจยอมหวงไข่
เจ็บต้องจำจนต้องเจ็บ ช้างผอมใหญ่กว่าเสือพี

ช้างตายได้งาพุดจาได้ความ
ชาติดีไม่พักทาสีก็แดง ชาติพดต้องลอย
ชาติลูกท่อนไม่ย่อนไม่หวาน
ชาติลิ่วไม่ดอกไม่กิน
ชาติเสือต้องไวลายชาติชายต้องไวชื่อ
ชาติหนามไม่ต้องเหลียม ชาติหมาต้องกินขี้
ชาติไอ้พรกไอ้ดื้อ ชาติไอ้พราห์เนียน

ตาต่อตาฟันต่อฟัน

ถึงไหนถึงกันเป็นไทรเป็นกัน พันธุ์ลูกหม้อ
มือไวใจกล้า หน้าด้าน กบาลทน
โมโหให้ยังกำลัง ชักกั้งให้ยังเพื่อน
ไม่ชี้ข้างทางให้เด็กเห็น
ไม่เข้าถ้ำเสือไม่ได้ลูกเสือ
ไม่ใช่ชาติเมืองต้องลอยมั่ง
ไม่ทำนาบนหลังคน ไม่พูดให้เสียเกสรปาก
ไม่รู้จักเสือเอาเรือจอด ไม่รู้จักมอดเอาไม้ไปแยง
ไม่เรียกไม่ขาน ไม่วานไม่ลูก ไม่ปลุกไม่ตื่น
ไม่สูบเลือดปู ไม่เหยียบบ่าเพื่อนเพื่อยกตัวเอง
ยามดีกำไ้ยามไ้ย้กำรักษา
เรียนให้รู้ดูให้อำทำให้อจริง
เรือใหญ่กินน้ำลึก เรือใหญ่ได้คลื่นใหญ่
เรื่องของเทวดาหมาไม่เกี่ยว
ลูกขวานแซ่ฮิม ลูกเต้าววมอ เพื่อนฝูง
เลือดก้อนเดียวโยนให้หมากิน
เล่นเขียดไม่กลัวควา ล้วงคองเห่า
สาบเสือสาบมูตัง ใหญ่เท่าหัวน
เหล็กกล้าพบกับดาไม้ไผ่
เหยียบรอยโจร เหยียบหลังช้างย่างหลังหมา
เหยียบหัวเสือ นูพระยาตานกแร้ง
อย่าอยู่อย่างเจ้ากินข้าวอย่างหมา
อย่าอู้มไก่อีเมีย (ตัวเมีย)
อย่าเอาขวดโหลไปฟัดกับเสาพาน
อย่าเอาทองไปประกับเบื่อง
อย่าเอาพิมเสนไปแลกกับเกลือ
ฯลฯ

จริงใจตรงไปตรงมา ขย่องผู้คนที่มีความจริงจัง
จริงใจตรงไปตรงมา และไม่ศรัทธาผู้คนที่มึนคลึก
ลักษณะตรงกันข้ามกับพฤติกรรมที่ว่ำนั้น ดังตัวอย่าง
ถ้อยคำสำนวนต่อไปนี้

กล้าหน้าหมี มือเกลียดตัวกินไข่
แก้ไม่ตก หกไม่ปล่อย
กินน้ำเห็นปลิง กินปูนร้อนท้อง
เขาไม่รักเราอย่ารักให้หนักไหม้ง
เขาก้าโม่งเราก้าวานกลับบ้านดีหว่า
คนผิเคเสียหน้า คนบ้าเสียจริต
ฉวางบอกให้เสา นอกเขาบอกให้ช้าง (อย่าเชื่อ)
ซ่อนผ้าได้ปก ปากหวาน วานส้ม
พูดจริง ทำจริง เป็นสิ่งสำคัญ
พูดตั้งขอ เอาสักแล่งไม่ได้
พูดเหมือนนกยางขี้ไล่เล
พูดเหมือนไม้หลักปักขี้ควาย
พูดเหมือนແหล่ง ไม่แนไม่แซ่เป้ง
ไม่ให้ออกทางปาก สู้ทานให้ออกทางหน้าแข้ง
หกเหมือนหยะ (ขยะ)
หน้าไหว้หลังหลอก หมาสองราง
ฯลฯ

จ) ย่ำระบบอาวุโส

ชาวนครศรีธรรมราช ให้ความสำคัญนับถือผู้คน
ไปตามลำดับอาวุโส ทั้งในระบบความสัมพันธ์
ส่วนตัวและหน้าที่การงาน ถือว่าผู้อาวุโสมีประสพ-
การณ์กว่า

ถ้อยคำสำนวนและภาษิตที่เกี่ยวข้องกับการย่ำ

ระบบอาวุโส มีแพร่หลายอยู่โดยทั่วไปในนครศรี
ธรรมราช

โปรดพิจารณาศึกษาตัวอย่าง ถ้อยคำสำนวนและ
ภาษิต ต่อไปนี้

กินข้าวบดมาก่อน
เก่าครั้งพระยาตากลากแลน
เก่าสมัยทวดอุชเชนกินเกลบ
เกาะชายจิ๋วพ่อท่าน เกาะชายจิ๋วพ่อตัน
เชอวัวให้เลหาง แลนางให้แลแม่
ถ้าให้แน่แลให้ถึงยาย
เดินตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่จบ
ทำไหรตามพระเสียม้ง
เป็นพ่อแก่แม่แก่กินเหนียว
เป็นพ่อแก่แม่แก่ถือ (นั่ง) เชียนเต่า มากับพระ
รักอึ่งเรือแปะต้องตามใจแปะ

สิบคำของผู้น้อย ไม่เท่าคำเดียวของผู้ใหญ่

อย่าข้ามหัวญาติ อย่าข้ามหัวญาติ

อย่าลืมตายบนหิ้ง อย่าเล่นเขียน

เอาญาติไว้หน้า เอาญาติไว้หน้า

ฯลฯ

๓) ย้ำการหาความสุขจากชีวิตประจำวัน

ผู้คนในนครศรีธรรมราช มีนิสัยรักความสนุก

มานานมาตั้งแต่อดีต กิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิด

ความสนุกสนาน ได้แก่การพูดคำผวน การขับบท

กลอน การชมมหรสพพื้นบ้านและนันทนาการพื้น

บ้าน เป็นต้น

เนาะก (นกเขา)

ผีซัก ยายหวอด จอมหัน ม้วนคืด

(ผักชี-ยอดหวาย-จันทร์หอม-มิดค้วน)

ตราห้วนัน ครูไม่ยัน (ตรันห้วนนา-ตรันไม่อยู่)

สองหน้าสามหน้ารวมเป็นหน้าเดียว (เหนียวคำ)

ฯลฯ

การขับบทกลอนและการมหรสพพื้นบ้าน

(หนังตะลุง โนรา เพลงบอก)

กลองหนังกลองโนราดังหว่ากลองวัด

กลอนคำเรียน กลอนผูก กลอนพวง

กลอนมุกโต ขึ้นโรง เข้าบทเข้ากลอน

ถ้อยคำสำนวน ที่เกี่ยวข้องกับความสุขจากชีวิต

ประจำวันดังกล่าว มีแพร่หลายอยู่โดยทั่วไปในนคร

ศรีธรรมราช

โปรดพิจารณาศึกษาตัวอย่าง ถ้อยคำสำนวน

ต่อไปนี้

คำผวน

ไข่หลด ไข่หลัว สาหัวไข่

(ขุดไหล-ควัไหล-ใส่หัวข่า)

ดัดแดง ดัดรูป เดินโรง ตั้งเครื่อง ตั้งเมือง

ตัวกาก (รูปกาก) ตัวโกง ตัวชูโรง

ตัวนาง ตัวพระ ตัวหลัก (ตลก)

ทำหน้าเหมือนโนราโรงแพ้ โนราใหญ่

บทเทวา บทนาง บทโนรา บทยักษ์

บทญาติบทญาติเส็ง บทสมห้อง บทหนัง

บทเรื่อง ปราชญ์บาท พระเอกโนรา

พระเอกหนังลุง เพลงบอกทอกหัวไค

งเหมือนไก่อตาแตก
 ชนปล่อยเคื่อย ชนหัวหลัว
 ถือที่ น้ำเลี้ยงดี บ่อนป่า บ่อนหลวง
 เป็นดอ เป็นรอง ฟันฟอง ฟองแก้ม
 แพนน้ำเลี้ยง แพนยอศ แพนสาบ มือน้ำดี
 ไม่ก้ออัน รุนดิดรัว
 ลูกท่ง ลูกสม ลูกสั่งสี่ ลูกหม้อ
 หัวสิดอ สามสองรองชุม
 ฯลฯ

ลงโรง ว่าโนรา ว่าหนัง ว่าเพลงบอก
 เสียงเข้าโหม่ง หลบรูป แผลงเจ้าเมือง
 ออกเจ้าเมือง ออกพราน ออกยักษ์
 ออกฤาษี ออกลิงหัวค้ำ

ฯลฯ

นันทนาการพื้นบ้าน

(ไก่อชน ปลาปักค วัวชน ฯลฯ)

เก็ดดงาม กัดเคง กัดหนูน้ำ กินเพลิง
 ไก่อแข้ง ไก่อเคื่อย เขาแพะ เขารก เขารอม
 ชันนอกเปาะ คำหัว กู้อ้อม กู้ออก

ปัจจุบันแม้ว่าสภาพแวดล้อมธรรมชาติและ
 กระบวนการทางสังคมจะมีส่วนสำคัญที่ส่งผล
 ให้วิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราชเปลี่ยน
 แปลงไปมากแล้ว โดยเฉพาะในกลุ่มผู้คนรุ่น
 ใหม่ก็ตาม แต่โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ ต่อเพื่อน
 มนุษย์และสังคมของชาวนครศรีธรรมราชดัง
 กล่าว ยังคงเป็นมรดกตกทอดมาสู่ผู้คนชาว
 นครศรีธรรมราชอยู่อย่างไม่ขาดสาย เพียงแต่
 ความเข้มข้นในบางลักษณะลดลง ดังนั้นใน
 การพัฒนาชุมชน สังคม โดยเฉพาะทรัพยากร
 มนุษย์ ชาวนครศรีธรรมราช ผู้เกี่ยวข้องทุก
 ฝ่าย ไม่ควรมองข้ามรากฐานทางวัฒนธรรม
 ที่เป็นโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ต่อเพื่อนมนุษย์และ
 สังคมของชาวนครศรีธรรมราช ดังกล่าวมา
 เสียโดยสิ้นเชิง

เชิงอรรถ

^๑ เสรี พงศ์พิศ “สภาพปัญหาและทางเลือกของชนบทไทย” ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท. หน้า ๒๐.

^๒ ประเวศ วะสี “การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา” ในเอกสารประกอบการสัมมนา ทางวิชาการเนื่องในการจัดงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านของไทย' ๓๓. หน้า ๓๑ - ๕๕.

^๓ สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้. หน้า ๑ - ๑๕

^๔ สามารถ จันทรสุรีย์ “ภูมิปัญญาชาวบ้านคืออะไรอย่างไร” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเนื่องในการจัดงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย' ๓๓. หน้า ๕๕ - ๖๗.

บรรณานุกรม

นครศรีธรรมราช. จังหวัด. ข้อมูลมหาดไทยจังหวัดนครศรีธรรมราช. จังหวัดนครศรีธรรมราช ๒๕๒๗.

นครศรีธรรมราช, วิทยาลัยครู. ประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช. วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช ๒๕๒๑.

วิมล คำศรี. ถ้อยคำตำนานและภาษิตเมืองนครศรีธรรมราช. วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช ๒๕๒๗.

..... วรรณกรรมมุขปาฐะประเภทปริศนาเมืองนครศรีธรรมราช : การศึกษาเชิงวิเคราะห์. สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช. ๒๕๔๐.

สามารถ จันทรสุรีย์. “ภูมิปัญญาชาวบ้าน คืออะไร อย่างไร” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการในการจัดงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย' ๓๓. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ๒๕๓๓.

สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์. ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้. สถาบันทักษิณคดีศึกษา ๒๕๓๘.

เสรี พงศ์พิศ “สภาพปัญหาและทางเลือกของชนบทไทย” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ๒๕๓๓.